

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

TÜRK DİLİNDE FİLDEN İSİM YAPAN -GIN/-GUN EKİNİN YAPISI ÜZERİNE

*“On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made
Noun From Verb in Turkish Language”*

Mustafa Tanç

Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye/Türkiye mtanc66@gmail.com

Geliş Tarihi: 29.04.2022

Kabul Tarihi: 13.05.2022

Öz

Türkçe yapı bakımından sondan eklemeli bir dildir. Bunun bir sonucu olarak zengin bir ek sistemine sahiptir. Eski Türkçe döneminden beri, şekil bilgisi açısından gelişmiş bir dil manzarası sunar. Canlı olması hasebiyle de zaman içerisinde sürekli gelişme ve değişimler yaşamıştır. Bu gelişme ve değişimler ise, en geniş ölçüde ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı alanlarında kendini göstermiştir. Özellikle, dilin ihtiyaç duyduğu yeni dilbilgisi şekillerini, anlatım kalıplarını ve kavramları karşılamak için pek çok ek, bir başka ekle birleşmek suretiyle dile yeni dil bilgisel unsurlar kazandırmıştır. Bu durumun dilde bir hayli örneği mevcuttur. Bu örneklerden biri de fiilden isim yapımı eki **-Gın/-GUN**'dur. Türk dilinde genellikle, tek heceli fiil kök ya da gövdeleri üzerine gelerek onlardan sıfat görevli isimler türeten bu ek, birleşik bir ek mahiyetindedir. Fiilden fiil yapım eki **-k/-k-** ile fiilden isim yapım eki **-n**'nin birleşmesi ile oluşmuştur. Bu makalede, ekin tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımları tek tek gösterildikten sonra, anlam ve işlevlerinden hareketle köken yapısı üzerinde durulacak, ekin yapısı izah edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Fiilden isim yapım eki, **-Gın/-GUN**, köken, yapı.

Abstract

Turkish is an agglutinative language in terms of structure. As a result, it has a rich suffix system. Since the old Turkish period, it offers a

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in Turkish Language

developed language view in terms of the shape of knowledge. Because of being alive, there has been continuous development and changes over time. These *developments and changes have been most evident in the fields of phonetics, morphology, and vocabulary. In particular, in order to fulfill the new grammar forms, narrative patterns and concepts required by the language, many suffixes have introduced new linguistic elements into the language by combining another with the suffix. There are many examples of this situation in the language.* One of these examples is the suffix **-GIn/-GUn**. In the Turkish language, this suffix, which usually comes on the monolithic verb stem or its bodies and produces adjective adjectives from them, is a unique suffix. This suffix is a merge of the suffix **-k/-k-** which made verb from the verb with the suffix **-n** which made verb from a noun. In this article, the use of suffix in historical and contemporary Turkish dialects and their structure will be emphasized.

Keywords: Turkish, verbal noun production suffix, **-GIn/-GUn**, origin, structure.

Giriş

110

Altay dil birliğine mensup bulunan Türkçe, sondan eklemeli bir dil olarak şekil bilgisi açısından muntazam bir ek sistemine sahiptir. Ekler, kelimeler üzerine eklenirken, herhangi bir karışıklığa meydan vermeyecek şekilde, belirli bir sıra dâhilinde dizilirler. Bu durum, eklemeli bir dil olan ve zengin bir ek sistemine sahip bulunan Türkçenin şekil bilgisine büyük bir sadelik, açıklık ve kolaylık katar. Böylelikle, dilin değişmeyen sabit durumdaki kelime kök ve gövdeleri üzerine çeşitli eklerin getirilmesi esasına dayanan kanun, kaide ve kurallarının çerçevesi çizilmiş olur (Ergin, 1985, s. 121).

Türkçe, canlı olması hasebiyle, tarih içinde sürekli değişme ve gelişmeler yaşamış; bu değişme ve gelişmeler ise, daha çok şekil bilgisi sisteminde kendisini göstermiştir. Bu durumun bir sonucu olarak dilde, pek çok ekin bünyesinde değişiklikler olmuş; işlevi zayıflayan bir ek, bir diğeriyle birleşme yolunu seçmiş; ya da mevcut ek, büsbütün terk edilmek suretiyle, yerine yeni bir ekin getirilmesi yolu benimsenmiştir.

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -GIn/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

Türkçenin varlığı ile mevcut bulunan ve yapısına hâkim olan şekil bilgisi hususiyetlerindeki çeşitlilik, daha Eski Türkçe döneminde, onun işlenmiş, gelişmiş, güçlü ve zengin bir yapıda olduğunu ifade eder. Hemen ilk bakışta, bu zengin şekil bilgisi yapısının dikkatimizi çektiğini ve iki kategoriye ayrıldığını görürüz. Bunlardan biri çekim ekleri, diğeri de yapım ekleridir.

Yapım ekleri, daima kelime kök ya da gövdelerine en yakın bulunan, kök ile ek arasındaki anlam bağıny koruyan, üzerine geldiği kelimelerin anlamlarında değişiklik yaparak onlardan yeni kelimeler türeten eklerdir. Türkçede, bu eklerden biri de fiil kök ve gövdeleri üzerine gelerek onlardan isimler türeten fiilden isim yapım eki **-GIn/-GUN**'dur.

Köken yapısı itibarıyla makalemizin konusu olan **-GIn/-GUN** eki, Türk dilinin en işlek ve en yaygın fiilden isim yapımı eklerindendir. Eski Türkçe devrinden beri, varlığına tanık olmaktayız. Ek, çoğunlukla geçişli veya geçişsiz tek heceli fiil kök ve gövdelerinden anlamı pekiştirilmiş sıfatlar türetir. Daha az oranda ise, isimler yapar. Bu durum, onun en belirgin hususiyetidir. Genellikle, ünsüz uyumu kuralına tabidir. Ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonra, **-kIn/-kUn** şeklinde kullanılır (Korkmaz, 2003, s. 81-82; Banguoğlu, 1986, s. 243-244; Ediskun, 1996, s. 128-151): seç-**kin**, şaş-**kın**, tut-**kun**, düş-**kün** vb.

Bununla birlikte ekin, günümüz Türkiye Türkçesinde nadiren çok heceli fiil kök ya da gövdeleri üzerine getirildiğine de tanık olmaktayız (Banguoğlu, 1986, s. 243-244): alış-**kın**, eriş-**kin**, geliş-**kin**, yetiş-**kin**, tedir-**gin** vb.

-GIn/-GUN eki, geniş manada geçişsiz fiiller üzerinde kullanılırken, nadiren geçişli fiillere getirildiği de görülür. Anlam ve işlev açısından, fiilin gösterdiği işin geçmiş zamanda bitmiş ve tamamlanmış bulunduğunu ifade eden sıfatlar türetir. Bu yönüyle, **-mİş/-mUş** duyulan geçmiş zaman sıfat-fiil ekinin anlam ve işleviyle örtüşür (Korkmaz, 2003, s. 81; Ediskun, 1996, s. 128-151): ger-**gin** insanlar “gerilmiş insanlar”, üz-**gün** çocuklar “üzülmüş çocuklar”, tut-**kun** gönüller “tutulmuş gönüller”, yor-**gun** bedenler “yorulmuş bedenler”, sür-**gün**

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in Turkish Language

adamlar “sürülmüş adamlar”, taş-**kın** ırmaklar “taşmış ırmaklar”, coş-**kun** sular “coşmuş sular”, bit-**kin** vücutlar “bitmiş vücutlar”, din-**gin** denizler “sakinleşmiş denizler”, dur-**gun** sular “sakinleşmiş sular” vb.

Yine ekin dikkati çeken bir diğer özelliği de bugün artık kullanımdan kalkmış bulunan tek heceli fiil kökleri üzerinde varlığını sürdürüyor olmasıdır (Banguoğlu, 1986, s. 243): ar-**gın**, bay-**gın**, biç-**kın**, çap-**kın**, çıl-**gın**, dar-**gın**, eş-**kin** vb.

Tarihî Türk Lehçelerindeki Kullanımları

-GIn/-GUn fiilden isim yapım ekinin tarihî seyrine bakacak olursak, Eski Türkçe döneminden itibaren sıfatlar, soyut isimler ve topluluk isimleri teşkil etmekte kullanıldığını görürüz (Gabain, 1988, s. 52; Eraslan, 2012, s. 106): tez-**kin** (< tez-: kaç-) “mülteci”, tir-**gin** (< tir-: topla-, bir araya getir-) “kalabalık, topluluk”, kel-**kin** (< kel-: gel-) “çok çabuk gelen”.

112

Eski Türkçe dönemini takip eden Karahanlı Türkçesi metinlerinde ek, yine Eski Türkçedeki kullanımlarına paralel olarak **-GIn/-GUn** şeklindedir. Tek heceli fiil köklerinden sıfat işlevli isimler türetir (Kaşgarlı Mahmud 2005, s. 315-554-594-597; Hacıeminoğlu, 1996, s. 20; Taş, 2009, s. 126-127): kod-**gun** (< kod-: koy-) “konulmuş”, ter-**kin** (< ter-: der-, topla-) “birikmiş”, ter-**kin** suw “durgun su, birikmiş su”, ter-**kin** sü “toplanmış asker”, az-**gın** (< az-: yolu şaşır-, yoldan çık-) “azgın, azılı”, bar-**kın** (< bar-: var-, git-) “yolcu”, köç-**kün** (< köç-: göç-) “göç eden”, tut-**gun** (< tut-: tut-, yakala-) “tutulmuş, yakalanmış, esir, tutsak”, yad-**gun** (< yad-: yay-) “yaygın, yayılmış, taşmış, taşan”, tur-**kun** suw (< tur-: dur-, sakinleş-) “durgun su”, bugra kir-**gini** (kir-: gir-) “aygırın çiftleşme zamanı” .

13. yüzyıl Harezmi Türkçesi metinlerinde ise ek, tıpkı Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinde olduğu gibi yine **-GIn/-GUn** olarak karşımıza çıkar. Bu dönemde şekil, işlev ve anlam açısından ekin kullanımları Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinden farksızdır. Fiil tabanlarından sıfatlar ve isimler

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

türetir (Argunşah ve Yüksekaya, 2010, s. 118): az-**gun** (< az-: yolu şaşır-, yoldan çık-) “azgın, azılı”, kaç-kun (< kaç-: kaç-, firar et-) “kaçak, kaçmış”. Harezmi Türkçesinden sonra teşekkül eden Çağatay Türkçesi edebî dilinde ise ek, daima dar-yuvarlak ünlülü olarak **-GUn** şeklindedir. Tek heceli fiil kök ve gövdeleri üzerine gelir. Ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonraki kullanımlarda çoğunlukla **-gUn**'dur. Bu nedenle, ünsüz uyumu kuralına aykırı bir durum sergiler. Geniş ölçüde, sıfat işlevli isimler türetir. Bu işlevi, **-mİş/-mUş** duyulan geçmiş zaman sıfat-fiil ifadesiyle ortaklık gösterir (Eckmann, 1988, s. 39): az-**gun** (< az-: yolunu kaybet-, az-, sap-) “yolunu kaybetmiş, azgın, sapmış”, çap-**gun** (< çap-: akın yap-, istila et-) “akın, çapul”, kav-**gun** (< kav-: kov-, kovalama, takip et-) “kovalama, takip”, öt-**gün** (< öt-: geç-) “geçmiş, geçen, temren”, taş-**gun** (< taş-: taş-) “dopdolu, taşkın, taşmış”, tut-**kun** (< tut-: tut-, yakala-, ele geçir-) “tutkun, tutsak, esir, tutulmuş, yakalanmış, ele geçirilmiş”, uç-**gun** (< uç-: uç-) “kıvılcım”, yut-**gun** (< yut-: yut-, içine al-) “burgaç, girdap”, kis-**kin** (< kis-: kes-) “keskin” vb.

Oğuz boylarınca oluşturulan Türkiye Türkçesinin temeli durumundaki Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de ek, hep dar-yuvarlak ünlülüdür. Geçişli ve geçişsiz tek heceli fiil köklerine eklenerek onlardan **-mİş/-mUş** duyulan geçmiş zaman sıfat-fiil anlamı taşıyan sıfatlar, bazen de isimler türetir. Eski Anadolu Türkçesinin işlek fiilden isim yapımı eklerindedir (Timurtaş, 1981, s. 80; Gülsevin, 1997, s. 134-135; Kanar, 2011, s. 217): ar-**gun** (< ar-: yor-) “yorgun, yorgunluk”, düz-**gün** (< düz-: düzenle-, yap-, tertiple-) “düzenli, tertibat, tertip, oyun, hile, allık, aklık, yüz boyası”, ur-**gun** (< ur-: vur-, döv-, çarp-) “vurgun, vurma, yağma, çapul”, az-**gun** (< az-: yoldan çık-, yolunu şaşır-, sapkınlığa düş-) “sapkın, sapık, doğru yoldan çıkmış”, kız-**gun** (< kız-: kız-) “kızgın, sıcak, hararet, sıcaklık”, çap-**kun** (< çap-: koş-) “akın, baskın, hızlı koşan at”, yan-**gun** (< yan-: yan-) “yanmış, yanık”, bas-**gun/bas-kun/bas-hun** (< bas-: kapla-, bürü-, ört-, yol kes-, baskın yap-) “baskın”, dut-**gun/dut-kun/dut-hun** (< dut-: tut-, fethet-, zaptet-, yakala-) “esir, mahpus, kapalı hava”, dir-**gün** (<

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in Turkish Language

dir-: topla-, der-, biriktir-) “düğün, dernek, toplantı”, kır-**gun** (< kır-: öldür-, yok et-, hayvan kes-, kopar-) “öldürücü salgın” vb.

Çağdaş Türk Lehçelerindeki Kullanımları

Tarihî Türk lehçelerinde canlılığına ve işlekliliğine tanık olduğumuz **-GIn/-GUn** eki, Çağdaş Türk lehçelerinde de bu durumunu sürdürmektedir. Çağdaş Oğuz grubu Türk lehçelerinden Türkiye Türkçesinde, ünlü ve ünsüz uyumu kuralına göre **-GIn/-GUn** şeklindedir. Geniş anlamda **-mİş/-mUŞ** duyulan geçmiş zaman sıfat-fiil ifadeli sıfatlar; daha az oranda da isimler türetir (Korkmaz, 2003, s. 81-82): yor-**gun** “yorulmuş”, üz-**gün** “üzülmüş”, ger-**gin** “gerilmiş”, tut-**kun** “tutulmuş”, taş-**kın** “taşmış, sel”, sür-**gün** “sürülmüş, sürgün” vb. Gagavuz Türkçesinde de ek, **-GIn/-GUn** şeklindedir. Türkiye Türkçesindeki gibi ünlü ve ünsüz uyumu kuralına uyan işlek bir ektir. Fiil köklerinden sıfat ve isim işlevli kelimeler türetir (Özkan, 2007, s. 107): dar-**gın**, sal-**gın**, yor-**gun**, kız-**gın**, yan-**gın**, ol-**gun**, düz-**gün**, kaç-**kın**, şaş-**kın**, kes-**kin**, düş-**kün** vb.

Çağdaş Oğuz Grubu lehçelerinin Doğu kolunu oluşturan Azerbaycan Türkçesinde fiil kökleri üzerine gelmek suretiyle, onlardan anlamı kuvvetlendirilmiş sıfatlar türeten işlek bir ektir. Ünsüz uyumu kuralı, Türkiye Türkçesindeki kadar gelişmiş değildir. Genellikle **-kIn/-ğun/-kUn** şeklinde kullanılır. Daha çok tek heceli fiil kökleri üzerine getirilir. (Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H., 2007, s. 188; Yalçın, 2018, s. 197): kaç-**gın** “yurdunu terk etmiş, göçmen, muhacir”, ez-**gin** “ezilmiş, yorgun, halsiz, bitkin”, sat-**gın** “hain, namert, alçak”, daş-**gın** “taşkın, taşmış, sel”, bit-**kin** “bitmiş, sona ermiş, tamamlanmış, yetişmiş, olgunlaşmış, olgun”, kes-**kin** “kesici, iyi kesen”, tut-**gun** “kısık, kısılmış, açık olmayan, bulutlu, gergin, kızgın”, süz-**gün** “süzülmüş, yarı kapanmış”, coş-**ğun** “coşmuş, coşkun”, küs-**kün** “küsmüş, gücenmiş, darılmış”, vur-**ğun** “aşık olmuş, vurulmuş, tutkun, çok seven”.

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

Ek, yine Çağdaş Oğuz Grubu'nun en doğu kolunu temsil eden Türkmen Türkçesinde, tek heceli fiillere gelir. Üzerine geldiği fiillerden isim ve sıfat işlevli kelimeler türetmekte oldukça işlektir. Türkmen Türkçesinde ekin “k”li şekilleri bulunmaz. Bunun bir sonucu olarak daima **-ğIn/-ğUn** biçimindedir. Bu yüzden, ötümsüz ünsüzle biten fiil köklerinden sonra ünsüz uyumu kuralına aykırılık arz eder. Ayrıca, ekin Türkmen Türkçesinde genellikle dar-düz ünlülü **-ğIn**’lı şekli yaygındır. Dar-yuvarlak ünlülü **-ğUn**’lu yapılar ise, yalnızca yuvarlak ünlü taşıyan tek heceli fiillerde kullanılır (Kara, 2005, s. 83-84): **aar-ğın** “yorgun, yorulmuş”, **bos-ğun** “iltica”, **çap-ğın** “talan”, **çoz-ğun** “akın, hücum”, **doy-ğun** “doymuş”, **düz-ğün** “kural, kaide”, **gız-ğın** “sıcak”, **iir-ğın** “bıkkın”, **övüs-ğın** “esinti”.

Çağdaş Karluk Grubu Türk lehçelerinden Çağatay Türkçesinin devamı mahiyetindeki Özbek Türkçesinde de ek, yine ünlü ve ünsüz uyumu kurallarına bağlı olarak **-GIn/-GUn** biçimindedir. Tek heceli fiil köklerine gelerek onlardan isim ve sıfat işlevli kelimeler türetir. Sıfat işlevli türetmelerde genellikle **-mIş/-mUş** duyulan geçmiş zaman sıfat-fiili ifadesi baskındır (Öztürk, 2007, s. 303): **sat-kın** “satılmış, hain”, **tur-gun** “sabit, değişmeyen”, **tüş-kün** “düşkün”, **uç-kun** “kıvılcım”, **kız-ğın** “ateşli, şiddetli”, **kır-ğın** “kırım, savaş”, **tos-kın** “engel”, **har-ğın** “yorgun”, **kes-kin** “keskin”.

Çağdaş Karluk Grubunun diğer temsilcisi olan Çağdaş Uygur Türkçesinde ekin yine Özbek Türkçesindeki gibi ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı bulunduğunu, tek heceli fiil kökleri üzerine geldiğini, daha çok isim ve sıfat işlevli kelimeler türettiğini görmekteyiz (Yazıcı Ersoy, 2007, s. 372): **az-ğın** “sapık”, **taş-kın** “taşkın”, **tut-kun** “esir”, **toş-kun** “engel”, **kaç-kun** “kaçak, firari”, **çüş-kün** “düşkün”.

Çağdaş Kıpçak Grubu Türk lehçelerine baktığımızda, yine ekin işlek bir biçimde bu lehçelerde de varlığını sürdürdüğüne tanık oluyoruz. Bunlardan Kazak Türkçesinde ek, yuvarlak ünlülerin yalnızca ilk hecede bulunabiliyor olması kuralından dolayı, daima **-ğIn/-kIn** şeklinde dar-düz ünlülüdür. Yuvarlak ünlülü şekillerine bu lehçede rastlanmaz. Diğer lehçelerde olduğu gibi

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in Turkish Language

tek heceli fiil köklerine gelir. Birden fazla heceli fiillerde kullanılmaz. Aynı zamanda, ünsüz uyumu kuralına uyar (Tamir, 2007, s. 444): kuw-**ğın** “sürgün, takibat”, tas-**kın** “taşkın”, sür-**gin** “sürgün, sürülmüş, sürgüne gönderilmiş, sürgün edilmiş”, köş-**kin** “çığ, dağdan yuvarlanan kar”. Kırgız Türkçesinde ise ek, ünlü ve ünsüz uyumu kuralına tabi olarak **-Gın/-GUN** şeklinde kullanılmaktadır. Tek heceli fiillere gelen ek, bu lehçede isim ve sıfatlar türeten oldukça işlek bir ektir. Fiil köklerinden sıfat işlevli isimler türetme görevi daha güçlüdür (Kasapoğlu Çengel, 2007, s. 503): kır-**gın** “kırgın, kırılmış, üzülmüş”, kel-**gin** “yabancı”, kez-**gin** “seyahat”, kuu-**gun** “sürgün, sürgün edilmiş”, oz-**gun** “öne geçen”, kül-**gün** “gülen, gülgün”, çaç-**kın** “saçılmış, dağınık”, kaç-**kın** “kaçkın, kaçak”, uç-**kun** “kıvılcım”, tut-**kun** “esir, tutsak”, öt-**kün** “çabuk geçen yağmur”.

Karakalpak Türkçesinde ek, tıpkı Kazak Türkçesinde olduğu gibi **-gın/-kın** şeklindedir. Hep dar-düz ünlülüdür. Bunda, aynı zamanda, Kazak Türkçesinde de rastladığımız yuvarlak ünlülerin yalnızca ilk hecede bulunabilmesi kuralı etkilidir. O yüzden, ekin **-GUN** biçimindeki dar-yuvarlak ünlülü kullanımlarına bu lehçede rastlanmaz. Tek heceli fiil köklerine gelmek suretiyle, onlardan, isim ve sıfat görevinde kelimeler türetir. Sıfat görevli isimler türetme işlevi, daha yaygındır (Uygur, 2007, s. 561): az-**ğın** “kaçak, firari”, kaş-**kın** “kaçak, firari, göçmen”, sol-**ğın** “solgun, gevşek”, sür-**gin** “sürülmüş”, bas-**kın** “katliam”, kır-**ğın** “katliam”, bül-**gin** “isyan”, uş-**kın** “kıvılcım”, ür-**gin** “tipi, şiddetli fırtına”.

Tatar Türkçesinde ek, yine Kazak ve Karakalpak Türkçesindeki gibi hep dar-düz ünlülü olarak **-gın/-gin; -kın/-kin**’dir. Tek heceli fiil köklerine eklenerek onlardan büyültme, aşırılık anlamı ifade eden isim ve sıfatlar türetir. Yuvarlak ünlülü şekilleri Kazan Tatar Türkçesinde bulunmaz (Öner, 2007, s. 703): kaç-**kın** “kaçak, firari”, kuv-**gın** “ulak, haberci”, kil-**gin** “göçmen, garip”, kır-**gın** “salgın, bulaşıcı hastalık”, bas-**kın** “baskın, akın”, taş-**kın** “taşkın, taşma, taşmış”, yan-**gın** “yangın”, kür-**gin** “kız görme adeti”, kap-**kın** “kapan, tuzak”, sör-**gin** “sürgün”, çeç-**kin** “tohumdan yetiştirme bitki”. Kırım-

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

Tatar Türkçesinde ekin Kazan Tatar Türkçesinden farklı olarak ünlü ve ünsüz uyumuna bağlı bulunduğunu görüyoruz. Bunun sonucu olarak **-GIn/-GUn** şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yine, tek heceli fiil köklerine gelerek bu köklerden isim ve sıfat görevli kelimeler oluşturmaktadır (Yüksel, 2007, s. 832): sat-**kin** “hain”, küs-**kün** “küskün, küsmüş”, bez-**gin** “bezgin, bezmiş”, az-**gın** “azgın, azmış”, kes-**kin** “keskin, kesin”, ez-**gin** “yorgun, bitkin”, yor-**gın** “yorgun, yorulmuş”, ös-**kün** “çok uzamış”, tol-**gın** “dolgun, dolunay”, yan-**gın** “yangın”, bas-**kin** “baskın”, sür-**gün** “sürgün”, taş-**kin** “taşmış, taşkın”, boz-**gın** “bozgun, bozulmuş”, uç-**kun** “kıvılcım”.

Ek, Çağdaş Sibirya Grubu Türk lehçelerinden Güney Sibirya’da konuşulan Altay Türkçesinde ünlü ve ünsüz uyumu kuralına tabi olarak kullanılmaktadır. Ötümsüz ünsüzle biten fiillerden sonra **-kIn/-kUn**; ötümlü ünsüzle biten fiillerden sonra ise, **-gIn/-gUn** biçimindedir. Bu lehçede, son derece işlek olan ek, birkaç örnek dışında, tamamen tek heceli fiil köklerine getirilir. İsim ve sıfat işlevli kelimeler türetmekte oldukça canlıdır (Güner Dilek, 2007, s. 1024): ket-**kin** “göçmen, göç eden”, kaç-**kin** “kaçak, firari”, köç-**kün/köç-kin** “göçebe, yerinde duramayan” kır-**gın** “yok eden, öldüren, düşman”, taş-**kin** “serseri, avare”, es-**kin** (<es-: es-, serp-) “elek, kalbur”, türt-**kün** (< türt-: dürt-, it-) “domuz”, eş-**kin** (< eş-: eş-, çek-) “köpeğin eştığı yer”, cay-**kin** (< cay-: yay-, su ak-) “buzun üstündeki bir delikten çıkararak buz üstüne yayılan su”. **-GIn/-GUn** eki, güney Sibirya grubunun bir başka lehçesi olan Hakas Türkçesinde, daima **-hın/kin**; **-gın/-gin** şeklinde dar-düz ünlülüdür. Altay Türkçesindeki gibi dar-yuvarlak şekiller yoktur. Bu durum, Hakas Türkçesinde düzlük yuvarlaklık uyumunun gelişmemiş olmasıyla ilgilidir. Ayrıca, bu lehçede, **-k->-h-** değişimi ile ekin **-kın** şeklindeki kalın biçiminin **-hın** şekline dönüştüğünü görüyoruz (Arıkoğlu, 2007, s. 1096): tas-**hın** “taşkın”, süs-**kin** “serseri, avare”, çay-**gın** “yayılmış, yayma”, sür-**gin** “sürek, takip”.

Türk dilinden Ana Türkçe devrinde ayrıldığı düşünülen uzak lehçelerden Kuzey-Doğu Sibirya’da konuşulan Yakut lehçesinde ek **-hIn/-hUn**’dur. Üzerine geldiği fiil köklerinden

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in Turkish Language

isim ve sıfatlar türetir. Kullanımları birkaç örnekle sınırlıdır. Muhtemeldir ki **-k->-h-** değişimi ile sızıcılaşıp **-hIn/-hUn** şeklini almıştır (Kirişçioğlu, 2007, s. 1247): **battaa-hın** (< battaa-: baskı yap-) “baskı, zulüm”, **bürüö-hün** (< bürüö-: bürü-, kapla-) “kaplamak, zırlama”, **xamnaa-hın** (< xamnaa-: hareket et-) “hareket”. Ek, Türkologlarca Eski Batı Türkçesinin bir kolu ve İdil Bulgarçasının devamı olarak görülen bir diğer uzak lehçe Çuvaş Türkçesinde ise, daima dar-düz ünlülü olarak **-kın/-kin** şeklindedir. Yuvarlak ünlülü şekillere rastlanmaz. Kullanımı fazla işlek olmayan ekin tek heceli fiil köklerinden daha ziyade sıfat işlevli kelimeler türettiği görülür (Ersoy, 2010, s. 78): **çup-kın** (< çup-: koş-) “avare, boş gezen/koşucu”, **şıt-kın** (< şıt-: yut-, içine çek-, em-) “açgözlü”, **tar-kın** (< tar-: koş-, akıp git-) “kaçak”, **tıt-kın** (< tıt-: tut-) “tutsaklık, esirlik, tutkun”, **viş-kın** (< viş-: uç-) “övünge adam, palavracı”.

Ekin Yapısal İzahı

118

Yukarıdan beri özelliklerini ortaya koyduğumuz ekin yapısı konusuna gelince; bu ekin yapısı konusunda dil bilgisi kitaplarında herhangi bir izaha rastlanmaz (Gabain, 1988, s. 52; Hacıeminoğlu, 1996, s. 20; Eckmann, 1988, s. 39; Eraslan, 2012, s. 106; Erdal, 1991, s. 327-328-329; Korkmaz, 2003, s. 81; Banguoğlu, 1986, s. 243; Ediskun, 1996, s. 128-151). Ancak, kimi yabancı Türkologlar bu ekin yapısı konusunda bazı görüşler ortaya atmışlardır. Bu konuda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunu, Martti Räsänen’in 1957 yılında Helsinki’de yayınlamış olduğu *Materialien Zur Morphologie Der Türkischen Sprachen* adlı eserinin 130. sayfasındaki bilgilerden ediniyoruz. Buradaki bilgilere göre, ilk görüş Alman Türkoloğu W. Bang’a aittir. W. Bang, bu ekin kökenini kökteki ünlü değişmesi ile “**gan**” kelimesine bağlar. Diğer görüş ise, Rus Türkoloğu W. Kotwicz’e aittir. O, ise bu ekin yapısını **ki**, **ku** + **n** eklerinden türemiş bir şekil olarak düşünür (Nalbant, 2008, s. 88). Görüşlerden de anlaşılacağı üzere, ekin yapısına dair ileri sürülen her iki yaklaşım da Türk dilinin yapım ve işletim sistemine pek uygun değildir. Bu nedenle, ekin yapısının

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

başka bir şekilde oluştuğunu düşünmek daha yerinde bir tespit olacaktır. Buradan hareketle, biz bu ekin birleşik bir ek olduğunu düşünmekteyiz. Bize göre, bu ek, al-**ğ**- (< al-: al-) “bitir-”, ö-**k**- (< ö-: düşün-) “ düşün-”, kön-ü-**k**- (< kön-: yan-) “tamamıyla yan-” (Gabain, 1988, s. 59) misallerinde görüldüğü üzere, Eski Türkçe döneminden beri, fiil kök ve gövdeleri üzerine gelerek onların kök anlamını kuvvetlendiren ve onlardan edilgen fiiller türeten fiilden fiil yapım eki -**ğ**-/**k**- ile geçişli ve geçişsiz tek heceli fiil kökleri üzerine gelen ve onlardan isim ve sıfatlar türeten ve aynı zamanda Eski Türkçe döneminde seyrek olarak kullanılan fiilden isim yapım eki -**n**'nin birleşmesi ile oluşmuştur. Bu birleşme esnasında ek, gerileyici ünsüz benzeşmesi neticesinde ünsüz uyumu kuralına bağlanmış ve -**GIn**-/**GUn** biçimini almıştır. Burada, fiilden isim yapım eki -**n**, anlam ve işlevinde daralma yaşayınca, fiilden fiil yapım eki -**ğ**-/**k**- ile birleşme yolunu seçmiş, bir yandan kendi varlığını devam ettirirken, bir yandan da böyle genişlemek suretiyle yeni bir yapıda ortaya çıkmıştır. Bu yapı, Eski Türkçe döneminden önce tamamlanmış ve işlevi zayıflayan ek, kendisini dilde yeni bir yapıyla ifade etme imkânı bulmuştur. Bu sayede dil, ihtiyaç duyduğu yeni bir türetme imkânına kavuşmuştur. Tek heceli fiillere gelen ve onlardan isim ve sıfatlar türeten -**n** fiilden isim yapım eki, bu birleşme esnasında, üzerinde taşıdığı geçişli ve geçişsiz tek heceli fiillere gelme, onlardan isim ve geçmiş zaman ifadeli sıfatlar türetme görevini de -**GIn**-/**GUn** eki üzerine taşımıştır. Şimdi bu birleşmeyi tasdikleyen tanıkları tek tek belirtmeye çalışalım:

1. Böyle bir birleşme yukarıda belirttiğimiz üzere, Türk dilinin temel birleşme kurallarına ve işletim sistemine aykırı değildir. Bilakis, son derece uygundur. Çünkü Türk dili sondan eklemeli bir dildir. Bu nedenle, bir ek işlevi zayıfladığı, kullanım alanı daraldığı zaman bir başka ekle birleşmek suretiyle dilin ihtiyaç duyduğu yeni anlatım kalıplarını ortaya koyabilir.

2. Fiilden isim yapımı ekleri, kendisinden hemen önce gelen fiilden fiil yapımı ekleriyle birleşme yoluna gidebilirler. Onlarla, çok yakın anlam bağları olduğu için kendi bünyelerine alabilirler.

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in Turkish Language

3. Fiilden isim yapım eki **-n**, daha Eski Türkçe döneminde tek heceli fiil köklerine gelerek onlardan isim ve sıfatlar türeten ve seyrek olarak kullanılan bir ektir. Bu durum, bize, ekin anlam ve işlevinde daralma olduğunu, bir zayıflama yaşadığını gösterir (Gabain, 1988, s. 54-58; Eraslan, 2012, s. 107): tüt-ü-**n** (< tüt-: tüt-) “duman”, tir-i-**n** (< tir-: der-, topla-) “topluluk, kalabalık, cemaat”, tüg-ü-**n** (< tüg-: düğümle-) “düğüm”, yal-ı-**n** (< yal-: alevlen-) “alev, meşale”, tol-u-**n** ay (< tol-: dol-) “dolun ay”.

4. Fiilden isim yapım eki **-n**, örneklerde de görüleceği üzere, Eski Türkçe döneminde ve ilerleyen süreçte teşekkül eden tarihî lehçelerde nadir kullanımlar dışında, tek heceli fiil kökleri üzerine gelmekte, çatı ekleriyle genişletilmiş fiil tabanlarında kullanılmamaktadır. Bu, onun en belirgin özelliğidir (Gabain, 1988, s. 54-58; Eraslan, 2012, s. 107): tüt-ü-**n** (< tüt-: tüt-) “duman”, tir-i-**n** (< tir-: der-, topla-) “topluluk, kalabalık, cemaat”, tüg-ü-**n** (< tüg-: düğümle-) “düğüm”, yal-ı-**n** (< yal-: alevlen-) “alev, meşale”, tol-u-**n** ay (< tol-: dol-) “dolun ay”.

120

Karahanlı Türkçesi metinlerinde de birkaç sınırlı örnek dışında benzer durum söz konusudur (Hacıeminoğlu 1996, s. 26; Taş 2009, s. 156-157-158; Nalbant 2008, s. 95): ad-ı-**n** (< ad-: ayrıl-) “ayrılmış, başka”, ak-ı-**n** (< ak-: ak-) “akın, sel”, bog-u-**n** (< bog-: boğumla-) “boğum”, bur-u-**n** (< bur-: kok-) “burun, koku alma organı”, es-i-**n** (< es-: es-) “esinti, hafif rüzgâr”, büt-ü-**n** (< büt-: bir şeye inan-) “doğru, dürüst, sahih, bütün, tamam”, sa-**n** (< sa-: say-) “sayı”, yak-ı-**n** (< yak-: yaklaş-) “yaklaşmış, yakın”, yal-ı-**n** (< yal-: parla-) “alev, parlak”, yod-u-**n** (< yod-: yok ol-) “yok olmuş, tükenmiş, yok olma”, tüş-ü-**n** (< tüş-: düş-, in-) “konak, durak”, yaşı-**n** (< yaşı-: ışı-, parla-) “şimşek”, yog-u-**n** (< *yog-: yoğunlaş-, kalınlaş-) “kalın, yoğun”, kel-i-**n** (< kel-: gel-) gelin”, eg-i-**n** (< eg-: eğ-) “sırt”, ürk-ü-**n** (< ürk-: kork-) “korku, dehşet”, ük-ü-**n** (< ük-: yığ-, topla-) “yığılmış, yığın”.

Aynı özellikler, Çağatay Türkçesi metinlerinde de kendisini gösterir (Eckmann, 1988, s. 40-41): büt-ü-**n** (< büt-: bit-, sona er-) “bütün, tamamen”, çak-ı-**n** (çak-: çak-, parla-) “ışık, parıltı”, ik-i-**n** (< ik-: ek-) “ekme, ürün, mahsul”, kişe-**n** (< kişe-

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

: tuşakla-, köstekle-) “tuşak, ayak bağı, köstek”, kal-ı-n (< kal-: kal-) “sayısız, çok, kalın”, koş-u-n (< koş-: ekle-, birleştir-, bir araya getir-) “tabur, bölük, ordu”, tol-u-n (< tol-: dol-, dolu ol-) “dolu, tam, bütün”, tüg-ü-n (< tüg-: düğümle-) “düğüm”, tüt-ü-n (< tüt-: tüt-, duman çıkar-) “tütün, duman”, yag-ı-n (< yag-: yağ-) “yağmur”, yal-ı-n (< yal-: yan-, alevlen-) “yalım, alev”, yığ-ı-n (< yığ-: yığ-, topla-, biriktir-) “yığın, öbek, kalabalık”.

Bu kullanım şekli, Çağdaş Türk lehçeleri için de geçerlidir. Türkiye Türkçesindeki ak-ı-n, bas-ı-n, diz-i-n, düğ-ü-n, sor-u-n, yığ-ı-n, kes-i-n, sök-ü-n, dola-n, tala-n (Korkmaz, 2003, s. 101); Azerbaycan Türkçesindeki ek-i-n, gel-i-n, biç-i-n “hasat”, sağ-ı-n “sağım”, tüt-ü-n (Yalçın, 2018, s. 201); Türkmen Türkçesindeki dök-ü-n “gübre”, düv-ü-n “düğüm”, gel-i-n “gelin”, goş-u-n “ordu”, tik-i-n “dikiş”, tüt-ü-n “duman”, yığ-ı-n “topluluk” (Kara, 2005, s. 87); Kazak Türkçesindeki jaw-ı-n “yağmur”, sa-n “sayı”, tığ-ı-n “tıkaç”, şığ-ı-n “masraf”, kel-i-n “gelin”, tiğ-i-n “dikiş”, eg-i-n “ekin”, tüt-i-n “duman”, jıy-ı-n “toplantı”, saw-ı-n “süt veren, sağılan hayvan” tolkı-n “dalga”, makta-n “övuñç, gurur” (Biray, Ayan ve Kurmangaliyeva Ercilasun, 2015, s. 74); Özbek Türkçesindeki boğ-ı-n “hece, eklem”, yağ-ı-n “yağış, yağmur”, yığ-ı-n “toplantı, ziyafet”, tüg-ü-n “düğün”, tüt-ü-n “duman”, ek-i-n “ekin”, kel-i-n “gelin” (Öztürk, 2007, s. 304); Hakas Türkçesindeki çad-ı-n “yatma”, çu-n < çığ-ı-n “yığın, sab-ı-n “ot biçme zamanı”, ağ-ı-n “akın” (Arıkoğlu, 2007, s. 1096) vb. kelimeler bunun örnekleridir.

5. Fiilden isim yapım eki -n, eklendiği geçişli ve geçişsiz tek heceli fiil kök ve gövdelerinden soyut ve somut isimler türetmektedir. Bunu, Eski Türkçe döneminden itibaren görmekteyiz (Gabain, 1988, s. 54-58; Eraslan, 2012, s. 107): tüt-ü-n (< tüt-: tüt-) “duman”, tir-i-n (< tir-: der-, topla-) “topluluk, kalabalık, cemaat”, tüg-ü-n (< tüg-: düğümle-) “düğüm”, yal-ı-n (< yal-: alevlen-) “alev, meşale”. Karahanlı Türkçesi metinlerinde de isim türetme işlevi devam eder (Hacıeminoğlu, 1996, s. 26; Taş, 2009, s. 156-157-158; Nalbant, 2008, s. 95): ak-ı-n (< ak-: ak-) “akın, sel”, bog-u-n (< bog-: boğumla-) “boğum”, bur-u-n (< bur-: kok-) “burun, koku

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in Turkish Language

alma organı”, es-i-n (<es-: es-) “esinti, hafif rüzgâr”, sa-n (< sa-: say-) “sayı”, yal-ı-n (< yal-: parla-) “alev, parlak”, yod-u-n (< yod-: yok ol-) “yok olmuş, tükenmiş, yok olma”, tüş-ü-n (< tüş-: düş-, in-) “konak, durak”, yaşı-n (< yaşı-: ışı-, parla-) “şimşek”, kel-i-n (< kel-: gel-) “gelin”, eg-i-n (< eg-: eğ-) “sırt”, ürk-ü-n (< ürk-: kork-) “korku, dehşet”. Ekin benzer nitelikteki isim yapma işlevi, Çağatay Türkçesi metinlerinde de kendisini gösterir (Eckmann, 1988, s. 40-41): büt-ü-n (< büt-: bit-, sona er-) “bütün, tamamen”, çak-ı-n (çak-: çak-, parla-) “ışık, parıltı”, ik-i-n (< ik-: ek-) “ekme, ürün, mahsul”, kişe-n (< kişe-: tuşakla-, köstekle-) “tuşak, ayak bağı”, koş-u-n (< koş-: ekle-, birleştir-, bir araya getir-) “tabur, bölük, ordu”, tüg-ü-n (< tüg-: düğümle-) “düğüm”, tüt-ü-n (< tüt-: tüt-, duman çıkar-) “tütün, duman”, yag-ı-n (< yag-: yağ-) “yağmur”, yal-ı-n (< yal-: yan-, alevlen-) “yalım, alev”, yığ-ı-n (< yığ-: yığ-, topla-, biriktir-) “yığın, öbek, kalabalık”.

6. Fiilden isim yapım eki -n, üzerine geldiği tek heceli fiil kök ve gövdelerinden geçmişe dönük bitmişlik, tamamlanmışlık anlamı içeren geçmiş zaman ifadeli sıfatlar türetmekte, bu geçmiş zaman ifadesi de -mİş/-mUŞ duyulan geçmiş zaman sıfat-fiil eki ile örtüşmektedir. Ekin bu özelliği, Eski Türkçe devrinden beri mevcuttur (Gabain, 1988, s. 54-58; Eraslan, 2012, s. 107): tir-i-n (< tir-: der-, topla-) “topluluk, kalabalık, cemaat”, tol-u-n ay (< tol-: dol-) “dolun ay”. Karahanlı Türkçesi metinlerinde yine ekin sıfat yapma işlevi devam eder (Hacıeminoğlu, 1996, s. 26; Taş, 2009, s. 156-157-158; Nalbant, 2008, s. 95): ad-ı-n (< ad-: ayrıl-) “ayrılmış, başka”, büt-ü-n (< büt-: bir şeye inan-) “doğru, dürüst, sahih, bütün, tamam”, yak-ı-n (< yak-: yaklaş-) “yaklaşmış, yakın”, yal-ı-n (< yal-: parla-) “alev, parlak”, yod-u-n (< yod-: yok ol-) “yok olmuş, tükenmiş, yok olma”, yog-u-n (< *yog-: yoğunlaş-, kalınlaş-) “kalın, yoğun”, ük-ü-n (< ük-: yığ-, topla-) “yığılmış, yığın”. Aynı özellikler, Çağatay Türkçesi metinlerinde de kendisini gösterir (Eckmann, 1988, s. 40-41): büt-ü-n (< büt-: bit-, sona er-) “bütün, tamamen”, kal-ı-n (< kal-: kal-) “sayısız, çok, kalın”, tol-u-n (< tol-: dol-, dolu ol-) “dolu, tam, bütün”,

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

yığ-1-n (< yığ-: yığ-, topla-, biriktir-) “yığılmış, yığın, öbek, kalabalık”.

Ekin geçmiş zaman ifadeli sıfatlar türetme işlevi, tarihî lehçelerde sürdüğü gibi çağdaş Türk lehçelerinde de devam etmektedir. Türkiye Türkçesindeki büt-ü-n, dol-u-n ay, kes-i-n, yoğ-u-n, uzu-n kelimeleri buna canlı örnektir (Korkmaz, 2003, s. 101).

7. Fiilden isim yapım eki -n'nin bir diğer hususiyeti, sınırlı birkaç örnek dışında, ünlü ile biten fiil köklerine gelmemesidir. Bu durum, tarihî Türk lehçelerinde olduğu gibi çağdaş Türk lehçelerinde de geçerli bir özelliktir. Eski Türkçe devrinde hiç görülmez (Gabain, 1988, s. 54-58; Eraslan, 2012, s. 107). Ancak, Karahanlı Türkçesi metinlerindeki sa-n “sayı”, ya-n “yan, taraf” (Hacıeminoğlu, 1996, s. 26); Çağatay Türkçesi metinlerindeki kişe-n “bukağı, tuşak, köstek, ayak bağı” (Eckmann, 1988, s. 40); Çağdaş Türk lehçelerinden Türkiye Türkçesindeki tala-n, dola-n, uzu-n, öze-n, ışı-n (Korkmaz, 2003, s. 101); Kazak Türkçesindeki tolkı-n “dalga”, makta-n “övünç, gurur” (Biray, Ayan ve Kurmangaliyeva Ercilasun, 2015, s. 74); Karakalpak Türkçesindeki korğa-n “kale, sur” (Uygur, 2007, s. 560) kelimelerinde bu ekle karşılaşılır.

8. Fiilden isim yapım eki -n'nin çok heceli fiil gövdelerine gelme özelliği çok nadirdir. Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesi metinlerinde bu türden kullanımlar görülmez (Gabain, 1988, s. 54-58; Eraslan, 2012, s. 107; Hacıeminoğlu, 1996, s. 26; Nalbant, 2008, s. 95). Çağatay Türkçesinde ise, kişe-n (< kişe-: tuşakla-, köstekle-) “tuşak, köstek, ayak bağı” (Eckmann, 1988, s. 40) kelimesinde rastlanır. Yine, Çağdaş Türk lehçelerinden Türkiye Türkçesindeki tala-n, dola-n, uzu-n, öze-n, ışı-n, (Korkmaz, 2003, s. 101); Kazak Türkçesindeki tolkı-n “dalga”, makta-n “övünç, gurur” (Biray, Ayan ve Kurmangaliyeva Ercilasun 2015, s. 74); Karakalpak Türkçesindeki korğa-n “kale, sur” (Uygur, 2007, s. 560) kelimeleri bunun nadir örnekleridir.

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in
Turkish Language

Sonuç

Fiilden fiil yapım eki, **-k/-k-** ile fiilden isim yapım eki **-n**'nin birleşmesi Türk dilinin işletim sistemine uygundur. Böyle bir birleşme mümkündür. Dil, ihtiyaç duyduğu yeni anlatım biçimlerini karşılayabilmek için bu türden bir yola başvurabilir. Fiilden isim yapım eki **-n**, Türk dilinin ilk yazılı evresinden itibaren tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde tek heceli fiil köklerine gelerek onlardan isim ve sıfatlar türetmektedir. **-GIn/-GUn** eki de tıpkı **-n** eki gibi aynı vasıfları taşımaktadır. Fiilden isim yapım eki **-n**, yine tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde tek heceli fiil kökleri üzerine gelmekte; çatı ekleriyle genişletilmiş fiil tabanlarında kullanılmamaktadır. **-GIn/-GUn** eki, bu yönüyle de **-n** ekiyle örtüşmektedir. Öte yandan, fiilden isim yapım eki **-n**, eklendiği geçişli ve geçişsiz tek heceli fiil köklerinden soyut ve somut isimler türetmekte; aynı hususiyeti **-GIn/-GUn** eki de taşımaktadır.

Fiilden isim yapım eki **-n**, tek heceli fiil köklerinden geçmişe dönük bitmişlik, tamamlanmışlık anlamı içeren geçmiş zaman ifadeli sıfatlar da türetmekte; bu geçmiş zaman ifadesi **-miş/-miş** duyulan geçmiş zaman sıfat-fiili ile örtüşmektedir. Bu konuda, **-GIn/-GUn** eki de aynı nitelikleri göstermektedir. Fiilden isim yapım eki **-n**'nin bir diğer özelliği sınırlı birkaç örnek dışında ünlü ile biten fiil tabanlarına gelmemesidir. Hem tarihî Türk lehçelerinde hem de çağdaş Türk lehçelerinde ortak özelliktir. Aynı durum, **-GIn/-GUn** ekinde de mevcuttur. Yine fiilden isim yapım eki **-n**'nin çok heceli fiil gövdelerine gelme özelliği çok nadirdir. Hatta Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinde bu türden kullanımlara rastlanmaz. Bu durum hem tarihî Türk lehçelerinde hem de çağdaş Türk lehçelerinde böyledir. Benzer hususiyet, **-GIn/-GUn** eki içinde geçerlidir. Tüm bu benzerlikler, bize bu ekin fiilden fiil yapım eki **-k/-k-** ile fiilden isim yapım eki **-n**'nin birleşmesi ile oluştuğunu ifade eder.

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

Kaynakça

- Altaylı, S. (1994). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Argunşah, M. ve Yüksekaya, G.S. (2010). *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Arıkoğlu, E. (2007). “*Hakas Türkçesi*”, *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Biray, N., Ayan, E., Kurmangaliyeva Ercilasun, G. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi-Ses-Şekil-Cümle Bilgisi-Metinler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Eckmann, J. (1988). *Çağatayca El Kitabı* (Günay Karaağaç, Çev.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ediskun, H. (1996). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation I*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Yayınları.
- Ergin, M. (1985). *Türk Dil Bilgisi- 15. Baskı-*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergönenç A. (2007). “*Nogay Türkçesi*”, *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet B. Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ersoy, F. (2010). *Çuvaş Türkçesi Grameri*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Gabain, A. V. (1988). *Eski Türkçenin Grameri* (Mehmet Akalın, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güner Dilek, F. (2007). “*Altay Türkçesi*”, *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.

On The Structure of Suffix -Gın/-Gun Which Made Noun From Verb in
Turkish Language

- Hacıeminoğlu, N. (1991). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1996). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi Yayınları.
- Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kara, M. (2005). *Türkmen Türkçesi Grameri*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Karamanoğlu, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). “Azerbaycan Türkçesi” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2007). “Kırgız Türkçesi” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaşgarlı Mahmud (2005), *Divanü Lügati't-Türk* (Yayına Haz. Seçkin Erdi, Serap Tuğba Yurteser). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi Yayınları.
- Kirişcioğlu, M. F. (2007). “Saha Türkçesi” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nalbant, M. V. (2008). *Divanü Lügati't-Türk Grameri -I- İsim*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Öner, M. (2007). “Tatar Türkçesi” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özkan, N. (2007). “Gagavuz Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öztürk, R. (2007). “Özbek Türkçesi” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.

Türk Dilinde Fiilden İsim Yapan -Gın/-Gun Ekinin Yapısı Üzerine

- Tamir, F. (2007). “*Kazak Türkçesi*” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Taş, İ. (2009). *Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tavkul, U. (2007). “*Karaçay-Malkar Türkçesi*” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tekin, T. (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Sanat Kitapevi Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1981). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Uygur, C. V. (2007). “*Karakalpak Türkçesi*” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, S. K. (2018). *Azerbaycan Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yazıcı Ersoy, H. (2007). “*Yeni Uygur Türkçesi*” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yüksel, Z. (2007). “*Kırım-Tatar Türkçesi*” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör. Ahmet Bican Ercilasun). Ankara: Akçağ Yayınları.